

עידן

דע ארט
אלקן אכד
ועבדהו

פטרון מערכת דעהו:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
וז' האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי' ע"ה

גליון קלא - פרשת שלח - שנת תשפ"ג

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

משנת החסידות

שיעורים בספר התניא פרק לט
שיעור פ (פרשת וירא תשס"א)

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

וצדיק באמונתו יחיה:

כח האמונה - להתגבר על כל הנסיונות

עמוד ה'

והיה לך ה' לאור עולם:

אור אלוקות המאיר עד העולם הזה

א. ה' אור לי: הצמצומים באור אלוקות כדי שיוכלו הנבראים לקבלו

טעם הצמצום - כדי שלא תתבטל הבריאה ממציאיותה | המוחין הם בראש, והמידות - בגוף, והגרון מצמצם ביניהם, כיון שאין הלב יכול לקבל מן השכל בלא צמצום | ב'צמצום בדרך השתלשלות' - יש ידיעה ב'סיבה' מתוך ה'מסובב', אך 'צמצום למעלה מסדר השתלשלות' הוא כיש מאין | לדוגמא: ההבדלים של מדרגות בני אדם, אך מ"מ כולם מסוג אחד - סדר השתלשלות | ה'צדיק' הוא בגדר אחר לגמרי - למעלה מסדר השתלשלות

ב. מעולם ועד עולם: עולם האצילות - לעומת שאר עולמות

בכללות הדבר נחשבים כל העולמות כמהות חדשה - שלא בסדר השתלשלות | אך בפרטות נחשב רק העולם האצילות לדרגה שונה משאר עולמות, כיון שכולו אלוקות | חלקי התפילה מכוונים כנגד ארבע עולמות, ותפילת שמונה עשרה שהיא כנגד 'אצילות', היא עיקר התפילה | הדבקות באלוקות - כפי דרגת ארבעת חלקי הנפש | מפני גודל המעבר מ'אצילות' לדרגת שאר עולמות, הוצרך להיות צמצום עצום באור אין סוף ב"ה

ג. ויצו על האדם: דרגת השלימות שבאדם בקיום רצון השי"ת

האבות הק' היו 'מרכבה' להשי"ת - עבודה בלי התעוררות והתבוננות מבוהן | טבע האדם הוא לקיים את רצון השי"ת, והצורך בציוויים אינו אלא אחר החטא | 'אין צו אלא ע"ז' - הצורך לצוות אינו אלא במה שנחשב כזר אצל האדם | הציווי לאדם הראשון קודם החטא - כי האדם צריך להוסיף על שלימותו | ע"י קיום המצוות מתוך ביטול השכל להקב"ה, נמשכים אורות מקיפים שהם למעלה מדרגת האדם

א.

ה' אור לי: הצמצומים באור אלוקות כדי שיוכלו הנבראים לקבלו

אך כדי שהמידות שבלב יוכלו לקבל ולהתפעל ממה שמבין השכל שבמוח, צריך להיות צמצום בין המוח ללב, ובלאו הכי לא יושג השכל אל רגשי הלב, כיון שאין הוא משתמש בכלים של שכל ודעת כמו המוח, ואין הוא מבין כלל את שפתם, וממילא לא יתפס הדבר אצלו כלל, שהרי זו שפה אחרת לגמרי. לכן צריך השכל לצמצם עצמו למדרגת הלב, ולהשפיע בו בסדר השתלשלות והדרגה, ורק אז יוכל הלב להיות מושפע מכח השכל שלמעלה ממנו.

המוחין הם בראש, והמידות - בקומת הגוף

ואכן הדברים נראים כן בגשמיות של צורת האדם, שכוחות השכל והחכמה נמצאים במוח שבראש, ואילו המידות שבגופו קבועים למטה מהם - בליבו של אדם, והמידות האלו מתפשטים בשאר קומת הגוף, וכנודע - לדוגמא - שיד הימין רומז למדת אהבה וחסד, ויד שמאל מורה על הגבורה וכו', [ובעומק יותר אין זה רק רמז ומשל לכך, אלא היד משמש כ'כלי' למידה זו שבגופו, ואכהמל"ב].

הגרון שביניהם מצמצם את השפעת המוח אל הלב

והנה בין הראש והגוף עומד ה'צואר' וה'גרון' - שהוא מקום צר יותר מהראש, וזה רומז על הצמצום שישנו במעבר שבין דרגת

כל השפעת אלוקות צריכה להיות בדרך צמצום והשתלשלות והרחבת הענין הוא, כי הנה כל הגילויים וההשפעות של ענייני אלוקות בעולם, הכל הולך בדרך צמצום והשתלשלות, כלומר שמכח מדרגה אחת מופיע דבר אחר למטה הימנה, וממנו נסבב ענין נוסף וכו', הכל באופן הדרגה והשתלשלות. ורק ע"ז יכול אור אלוקי להתגלות עד למטה ממש.

בנפש האדם ישנם כוחות נעלים המשפיעים לאברים שלמטה מהם

והמשל לזה, הוא מה שרואים בקומת האדם שנמצאים בו אברים נעלים ביותר, כמו המוח והשכל וכו', שהם כוחות החכמה והבינה שבגופו האדם, והם משפיעים אל הכוחות העומדים למטה מהם, שהם המידות שבלב כמו אהבה ויראה וכו', שכולם מקבלים חיותם והגדרתם ממה שמבינים המוח והשכל, שכפי שמשכיל ומבין האדם בדעתו ובמוחו מה לאהוב ומפני יש לירא וכו', כן יקבע הדבר גם ברגשי לבבו.

בלא הצמצום אין ביכולת הלב לקבל את המושג אל השכל

פטרון הגליון - סיון

מורה"ר חיים אליהו פאזנער הי"ו
לע"נ זקינו הרה"ח ר' יעקב ב"ר שמואל ע"ה
נלב"ע ד' טבת תשפ"ג לפ"ק

טעם הצמצום בין עולם האצילות לעולם הבריאה - כדי שהנבראים לא יתבטלו ממציאיותם

כתב התניא בפרק לט ח"ל: ועולם האצילות שהוא למעלה מהשכל וההשגה וההבנה לשכל נברא, כי חכמתו ובינתו ודעתו של אין סוף ב"ה מיוחדות שם בו בתכלית היחוד, ביחוד עצום ונפלא ביותר שאת יותר עז לאין קץ מבעולם הבריאה, כי שם ירדו להאיר בבחי' צמצום כדי שיוכלו שכלים נבראים לקבל מהן חב"ד, וכו' לידע את ה', ולהבין ולהשיג איזו השגה באור אין סוף ב"ה, כפי כח שכלים הנבראים שהם בעלי גבול ותכלית, שלא יתבטלו במציאותם, ע"כ.

ביאר כאן התניא, שמה שהוצרכה הארת האלוקות שבבחי' חב"ד של האין סוף ב"ה - להתצמצם בירידתה לעולם הבריאה, הוא כדי שיוכלו השכלים הנבראים שהם בעלי גבול לקבל הארה זו בלי שיתבטלו ממציאיותם, ולכן צריך להיות צמצום גדול באור האלוקות, כי עצם ההשגה שהוא למעלה מגבול הוא כבר סתירה למציאות 'נברא' - שמהותו הוא בעל גבול, ואינו בבחי' אלוקות - שהוא בלתי בעל גבול, וממילא כאשר ירצה הנברא לקבל השגה זו שבעולם האצילות בתוך מדרגת ה'כלים' שלו, יצטרך להתהפך לבחי' אלוקות - אשר זה סותר את מהותו לגמרי, ונמצא שיתבטל עצם מציאותו והיה כלא היה. ולכן הוכרח הדבר שיהיה צמצום גדול בין עולם האצילות לשאר העולמות שלמטה ממנו.

לפעמים יש לך בני אדם הנמצאים ב'עולם אחר' לגמרי משאר העם, וכמו צדיק נשגב ובעל מדרגה אמיתי וכדו', שאנשים האלו אינם בערך כלל ואינם דומים במקצת אל בני אדם הנ"ל, כי הם עומדים במדרגה שונה ונעלה ביותר, ולא רק חילוקי מדרגות יש כאן, אלא הבדל עולמות יש כאן,

כשנחשוב הדבר בעיון ובאופן פרטי יותר, הנה יש להבחין בחילוק גדול בין ההבדל שבין עולם האצילות לעולם הבריאה, לבין ההבדל שבין עולם הבריאה ליצירה, ומיצירה לעשייה. כי כלפי מדרגת עולם האצילות - נחשבים כל עולמות ב"ע כמדרגה אחת, וכאילו הם משתלשלים ובאים זה מזה, כיון שאינם כלל באותו הסוג והגדר של עולם נעלה ומרומם זה, ולעומתו נחשבו כולם כדרגה חדה

המוחין לדרגת המידות, כי רק ע"י צמצום והשתלשלות יוכלו המידות להתפעל ולקבל מהמוח שבראש. [ובפי חכמי המקובלים מכונה צמצום זה בשם 'מיצר הגרון', המורה על המיצר המצמצם את ההשפעה הבאה מן המוח אל הלב כדי שיוכל לירד ולהיכנס לתוך הלב. ואכן רמז יש בדבר בחיבת 'גרון' העולה כמספר ג'פ 'אלקים' המורה על ענין הגבורה והצמצום כנודע, והג' פעמים הם כנגד הג' מוחין - חב"ד, שכולם מצמצמים במקום הגרון כדי שתרד הארתם והשפעתם למטה אל המידות].

'מבשרי אחזה אלוק' - כמו שהוא בקומת האדם כן הדבר למעלה בהמשכת אלוקות

וממה שראינו בקומת האדם למטה, ממנו נלמד גם בענין השפעת הארת אלוקות מהאין סוף ב"ה אל העולמות שמקבלים ממנו יתברך. והיינו שבכדי שיוכלו הם לקבל הארת אלוקות המאיר בתוכם, צריך הדבר לבוא באופן של צמצום והשתלשלות ממדרגה למדרגה, כמו מעולם האצילות לעולם הבריאה, ומבריאה ליצירה, וכן הלאה, ורק בכך יוכלו העולמות למטה לקבל האור אין סוף ב"ה המאיר לצמצום ולדרים עליה, ובלא כן לא יוכלו להכיל גודל האור ויתבטלו ממציאיותם.

'צמצום בדרך השתלשלות' - יכולים להכיר את ה'סיבה' מתוך ה'מסובב'

אמנם בענין הצמצומים וירידת המדרגות הנ"ל ישנם שני אופנים, וכמו שצמטבאר. כי הנה ישנו אופן אחד של צמצום, שהוא הצמצום הפשוט והרגיל, הבא בדרך השתלשלות, כלומר ממדרגה גבוהה למדרגה הנמוכה ממנו וכד', באופן של 'סיבה' ומסובב, והיינו שמתוך סיבה אחת נסבב הדבר השני, וכל אחד יכול להבין ולהכיר על ה'מסובב' מאיזו סיבה הוא בא, ושמןמקום פלוני הוא מופיע, כי ע"י ראיית המסובב יכולים לחקור אחר שורשו וסיבתו. וצמצום זה נקרא בשם 'צמצום ע"פ סדר השתלשלות', כי זהו צמצום היורד בהשתלשלות זה מזה באופן הרגיל.

באופן כללי נחשב כל עולם בפני עצמו כבריאה חדשה, ואינם משתלשלים זה מזה

והנה כשנבוא לדון בסדר אופן השתלשלותם של ארבעת העולמות אצילות בריאה יצירה ועשייה מלמעלה למטה, הנה באופן כללי נאמר שכל אחד מהם נחשב כעולם חדש לגמרי, ואינם משתלשלים זה מזה בדרך סיבה ומסובב, אלא כל עולם ועולם נחשב כמציאיות חדשה שאינה באותו הגדר של העולם שלמעלה ממנו, עד שאי אפשר להכיר מתוך העולם התחתון את העולם העליון העומד למעלה ממנו. וכמו כן נודע מה שאיאת בספרים הק' שבין כל עולם ועולם ישנו פרגוד ומחיצה המפסקת ביניהם בסוד 'והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים' (שמות כו, לג), והיינו לומר שכולם נחשבים כבריאה חדשה, בבחי' יש מאין, ואינם נמשכים זה מזה בדרך השתלשלות.

באופן פרטי - עולם האצילות שונה לגמרי משאר עולמות ב"ע

אמנם כשנחשוב הדבר בעיון ובאופן פרטי יותר, הנה יש להבחין בחילוק גדול בין ההבדל שבין עולם האצילות לעולם הבריאה, לבין ההבדל שבין עולם הבריאה ליצירה, ומיצירה לעשייה. כי כלפי מדרגת עולם האצילות - נחשבים כל עולמות ב"ע כמדרגה אחת, וכאילו הם משתלשלים ובאים זה מזה, כיון שאינם כלל באותו הסוג והגדר של עולם נעלה ומרומם זה, ולעומתו נחשבו כולם כדרגה חדה.

דרגת 'עולם האצילות' - כולו אלוקות, שאינו בגדר 'ברא' כלל

כי כמו שנתבאר, הנה מדרגת עולם האצילות היא שכולו אלוקות, וכלשון התיקון"ז (הקדמה ג): במהות עולם

'צמצום למעלה מסדר השתלשלות' - בבחי' יש מאין' אולם לפעמים ישנו צמצום הבא באופן שלמעלה מהשתלשלות, ומכונה 'צמצום שלא ע"פ סדר השתלשלות', ובוה יראו עינינו שנתחדשה לפנינו מדרגה חדשה ממש, בבחי' יש מאין, ולא בדרך סיבה ומסובב, והרי זה כמו עולם אחר לגמרי, שאין נראה כלל איך יצא מהדבר הקודמו, כי אכן אין לו שייכות עמו, אלא היא מדרגה מחודשת כליל.

אע"פ שיש מדרגות שונות בבני אדם - אך באופן כללי כולם מסוג אחד

וחילוק גדול ישנו בין הבדל מדרגות שבתוך עולם אחד - בדרך השתלשלות וצמצומים הרגילים, לבין עולם אחר ומדרגה חדשה לגמרי - כענין הצמצום שלמעלה מסדר השתלשלות. ויש להבין זאת בדרך משל מענין מעמדות ומדרגות הנמצאות בבני אדם. כי הנה ישנם הרבה מדרגות אצל אנשים מבני ישראל, גדולות וקטנות, זו למעלה מזו. ולדוגמא, שישנו אחד שהוא תלמיד חכם גדול, ואילו השני בדומה לו אינו כל כך תלמיד חכם כמותו, ונמצא שהראשון הוא עומד במדרגה גבוהה יותר מהשני וכו', וכדומה ישנם חילוקי מדרגות רבות במעלת אנשים וגדולתם, אולם מכל מקום - פחות או יותר - כולם נחשבים עדיין מסוג אחד ובערך שוה, ורק ישנם חילוקי מדרגות בהם.

לפעמים ישנו צדיק שהוא בגדר אחר לגמרי משאר העם

אך לפעמים יש לך בני אדם הנמצאים ב'עולם אחר' לגמרי משאר העם, וכמו צדיק נשגב ובעל מדרגה אמיתי וכדו', שאנשים האלו אינם בערך כלל ואינם דומים במקצת אל בני אדם הנ"ל, כי הם עומדים במדרגה שונה ונעלה ביותר, ולא רק חילוקי מדרגות יש כאן, אלא הבדל עולמות יש כאן, ונמצא שאין נכון לומר ששאר בני אדם הם רק עומדים במדרגה פחותה מהם, אלא הנכון הוא שהם אינם שוים באותו הסוג כלל.

ב.

מעולם ועד עולם: עולם האצילות - לעומת שאר עולמות

אנשים שהם מסוג אחד - שייך לדון אותם ולהבין את מעשייהם וכדי להגדיר היטב את החילוק בזה, נאמר, שבאנשים כאלו הנחשבים מאותו הסוג והמין, יכול כל אחד לדון ולהבין את האחר, ואע"פ שאכן איש הלזה הוא במדרגה יותר ממנו, והוא למדן וחכם יותר גדול מהשני - ואשר לכך אכן צריכים לדון אותו תמיד לכף זכות אע"פ שהדבר נוטה יותר לכף חובה וכדברי חז"ל (אבות פ"א מ"ז ובמפרשים שם), מכל מקום עדיין הוא נחשב באותו ה'גדר' שלו, וכיון שכן, מעשיו ופעולותיו נכנסים למקום הדין, כי יכולים להבין אותו ואת מדרגתו, ורק צריכים לדון אותו לזכות.

'כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחרי השכינה' - כיון שאין הוא נמצא כלל באותו עולם שלך

שונה מכך לגמרי הוא האדם המוכרח הזה הנמצא בעולם אחר לגמרי, ואין הוא באותו סוג וגדר כלל של שאר בני אדם, שאין מקום כלל לדון את מעשיו, ואסור להרהר אחריו, כי אין לאדם פשוט כלל את הכלים שבהם יוכל לעסוק בעניינו של אותו גדול. וזה כענין שאמרו חז"ל (במבד"ר פ"ח, ט) 'כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחרי השכינה', שבודאי אין זה מאותו הדין וההלכה הנזכר שצריך לדון את התלמיד חכם לכף זכות, אלא שעל 'רבו' אסור להרהר כלל, כי אין הוא נכנס כלל לדיון אצלך - לא למוטב וגם לא לטוב, כי אין אתה המבין וה'בר סמכא' לומר שעשה או לא עשה כראוי וכיאות, כי הוא בגדר וסוג אחר לגמרי, ולכך דימוהו חז"ל למה שאסור להרהר אחר השכינה, והיינו לומר לך שכמו שאי אפשר לבשר ודם לדון ולהרהר אחר מעשי השכינה הק' ח"ו, שהרי 'האלקים בשמים ואתה על הארץ' (ע"פ קהלת ה, א), כמו כן אסור להיכנס לדיון כלל ולומר דעות וסברות על פעולות רבו, כיון שאין הוא בגדר שלך, ואינך ה'בר הכי' אפילו לדון אותו לכף זכות.

כתות המלאכים העליונים שרפים וחיות שאומרים קדוש קדוש וכו' ומשבחים תמיד בקול רעש גדול לא-ל עליון ומתבטלים לפני קונם בכל עת ובכל שעה, וכן ברכות אהבה רבה ואמת ויצויב וכו' ועוסקות בעניני מתן תורה ויצאית מצרים, שהנברא יכול להתבונן בהם ולהכיר מהם ענין אחדותו יתברך וכו' - וכל אלו הן כנגד עולם הבריאה. נמצא שכל אלו הם חילוקי מדרגות בדרך הכרת הבורא והעבודה אליו מצד ההתבוננות בבריאותו ומעשיו.

תפילת שמונה עשרה הוא כנגד עולם האצילות - 'בעומד לפני המלך' ממש

אך תפילת 'שמונה עשרה' עומדת במדרגה אחרת לגמרי, ואינה רק החשובה מכולם, אלא מהות אחרת לגמרי - שהיא בדרגת עולם האצילות, כי בה עומד הנברא לפני המלך ממש, ויש לו הכרה ברורה באלוקות, ע"ד ההשגה בעולם נעלה זו שכולו אלוקות, ושם כבר אין צריך כלל לעורר את האהבה הטבעית שבלביו וכדומה - כמו ההתעוררות שבפסוקי דומיה, או להתבונן בגדלות השי"ת מריבוי צבא ממוקם, ואפילו ה'אחד' של שמע ישראל וגו', הוא ג"כ רק דרגת אחדותו יתברך המתלבשת ובאה בתוך העולמות. כי בעולם האצילות עצמו ובעת תפילת שמו"ע מאירה אחדות הבורא בגלוי רב, וממילא כבר אין צריכים לכל הדרכים האלו להרגיש אלוקות, כי שם נראה לעין כל חי כי כל מה שישנו בעולם אינו אלא חלק מאחדותו הפשוטה, ואפס בלעדו ממש, כי 'איהו וחיותו וגרמוהי חד בהון'.

עיקר הלכות התפילה נאמרו בתפילת העמידה - המכוון לעולם האצילות

ועל כן מציינו גם בהלכות תפילה, שרובי ההלכות שנאמרו בענין התפילה, וכמו ה'הלכתא גברותא' שילפינן

מתפילת חנה (ברכות לא). שלא ישמיע קולו בתפילתו וכו', כולם לא נאמרו אלא לגבי תפילת שמונה עשרה - צלואת החשאי, כי תפילה זו המכוננת לעולם האצילות, גדלה מעלתה מאד ואינו בערך כלל לשאר חלקי התפילה שכנגד שאר העולמות. והוא עיקר התפילה והשאר הוא כהכנה לתפלה.

האדם משיג ומתדבק באלוקות כפי דרגת ארבעה חלקי הנפש שלו

וארבע מדרגות אלו שבסדר התפילה מכוונות כנגד ד' החלקים שבאדם, נפש רוח נשמה ויהי, שכל אחד מהם משפיע חיות לחלק אחר שבכח האדם, והאדם הנברא מרגיש אלוקות ומתדבק בו יתברך כפי כח ומדרגה של כל חלק וחלק מהם. כי בחי' ה'נפש' של האדם מחיה את כח העשייה שלו. ודרגת ה'רוח' הוא כח ההרגש והמידות שבאדם, וע"י חלק זה שבנפש

יכולים לעורר את האהבה הטבעית המסותרת בלב כל אדם מישראל. וה'נשמה' ממשכה חיות למוחין - בחי' חב"ד שבו, ונותנת לו כח להוליד מוחין והשגות חדשות בענייני גדלות הבורא. ואילו ה'חיה' שבנפש (הנקראת גם 'נשמה לנשמה') מכוונת לעולם האצילות, והוא בגדר אלוקות ממש. וישנה עוד דרגה, 'חידה', שהיא עוד יותר גבוהה - כנגד ה'קיצוץ' של יו"ד, ואינה שורה תמיד באדם, אלא רק לפעמים בעת רצון, ואכמלה"ב.

בדרגת ה'חיה' שבנפש - שכנגד האצילות, מרגיש האדם תמיד אלוקות

והנה מצד נקודה עמוקה זו שבנפש האדם הנקראת חיה - שעל ידה משיג האדם אלוקות ע"ד ההתגלות של עולם האצילות, אין צורך לעורר בנפשו שום דבר, וגם אין לו צורך בהתבוננות בענייני גדלות הבורא כדי

ג.

ויצו על האדם: דרגת השלימות שבאדם בקיום רצון השי"ת

להכין עצמו לפני קונו, אלא הוא יכול לדבר לפני המלך עצמו, והוא נמצא תמיד במצב ובמדרגה של 'נוכח פני ה', ודרגה זו מתעוררת בעת תפילת העמידה.

גודל הירידה מאצילות (-אלוקות) לבריאה (-נבראים) מכריחה צמצום גדול באור האין סוף

עכ"פ זהו שאמר כאן התניא, שבכדי שיוכלו השכלים הנבראים שבעולם הבריאה - שהם בעלי גבול ותכלית, בגדר נברא, ואינם בבחי' אלוקות ממש - להבין ולהשיג איזו השגה באור אין סוף ב"ה, ולא יתבטלו ממצויאם עד שלא יהיו בגדר נבראים כלל, הוצרך להיות צמצום גדול ועצום באור אין סוף ב"ה המאיר באצילות, והוצרך להתלבש בלבושים ומסכים רבים, עד שיוכלו להשיג איזו השגה מאור האלוקות, בלא שישוכו לשרשם כקודם בריאתם.

נשתנה האדם מכל שאר היצורים שהוא בלבד הוצרך לצייוני מאת הבורא יתברך, והלא היה אז קודם החטא.

כל הנבראים אין להם אלא להיות במדרגה זו שנבראו אך מונחים בזה עומק גדול ואריכות יתרה, וכאן לא נבראם אלא בקיצור ממש. והוא, כי אכן שאר כל בעלי החיים וכל הנבראים כולם לא נבראו בעולם אלא לעשות מה שהוטבע בנפשם ובטבעם, ואין עליהם להוסיף על עצם בריאתם שום דבר, וממילא אינם צריכים לשום ציווי מאת ה', כי מעצמם ומטבעם המה עושים מה שעליהם לעשות, וכפי שנקבע בעצם יצירתם.

ה'אדם' צריך להוסיף שלימות על עצם מהותו

שונה מהם הוא האדם, שהנברא הנבחר הלזה לא נברא בעולם לעמוד במדרגה ובמצב שבו נברא, אלא עליו להשתדל להוסיף על עצם יצירתו ומהותו, ועבודה מוטלת עליו להגיע למדרגה נעלה של עצם האדם. ועל הדברים האלו הוא שהוצרך האדם לצייויים, כי אכן מצד עצם טבעו ותולדתו לא היה חוטא אלא עושה דברים טובים ועיניים - וכמו שאר כל הברואים שלא נצטוו כלום, אבל בנוסף לכך נצטוו האדם בלבד 'מכל עץ הגן אכל תאכל' - והיינו נעלות למדרגה נעלה ונוספת יותר מדרגת יצירתו.

ע"י קיום המצוות בביטול לרצון העליון ממשכינים אורות מקיפים שהם למעלה מדרגת האדם

והענין הוא, כי המצוות הם אורות מקיפים, פירוש, שהמה ממשכינים על האדם אורות נשגבים שהם נעלים יותר מעצם מהותו ומציאותו. ואינם אלא כמו 'מקיף' על האדם. והנה כיוון שאורות אלו הם למעלה מדרגת האדם, לכן אין לו לאדם שום שייכות עמהם אלא מצד ציווי הבורא יתברך, והיינו שאין ביכולתו להמשיך אורות נעלים אלו אלא ע"י שהוא בטל לרצון השי"ת, ומקיים את רצונו יתברך גם בלא השגה ושכל אע"פ שאינו מבין כלום, אלא הוא מקיים אותם באופן שלמעלה מן הדעת ובביטול אליו יתברך בלבד. עד שיתקיים הדבר אל אורות נשגבים אלו שהם למעלה מעצם מציאותו, ובוהו הוא מתעלה אל מדרגות נעלות ומרוממות יותר ממה שהוא בעצם מצד עצמותו ותולדתו.

שלימות האדם כאשר הוא עולה למדרגות שהם למעלה מעצם מהותו ותולדתו

וזהו תכלית השלימות של יצירת האדם עלי אדמות, שיקיים את רצונו העליון אע"פ שאינו מבין כלום, אלא באופן שלמעלה מן השכל והדעת, ומתוך ביטול אל השי"ת, ובכך הוא עולה למעלות רמות וגבוהות יותר ויותר, וממשיך עליו אורות מקיפים שהם למעלה ממדרגתו העצמית. ועבודה נשגבה זו היא שנצטוו עליה אדם הראשון מיד בעת יצירתו 'ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל' וגו'.

הצורך בצייוני על קיום המצוות אינו אלא בגלל זוהמת הנחש שנתערבה באדם

ומה שאכן צריכים להיות לציוות את האדם לקיים את מה שציוונו יתברך בתר"ג מצוות, אינו אלא בגימט הטא עץ הדעת, שאזי נתערבה בו באדם וזוהמת הנחש, עד שאין הגוף באותו מדרגה הנעלה כמו שהיה בשעת בריאתו, וישנו פירוד בין הגוף להנשמה, עד שאין הגוף משיג ומרגיש מה שעליו לעשות מטבעו, כי חשכת נפש בהמיותו מכביד העבודה עליו, ומחשיך בעדו את הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשו, ואינו מרגיש שכל עצם מציאותו אינה אלא מציאות של 'עבד הנאמן לקונו', וממילא הוא נצרך לצייויים ולעצות ותחבולות כדי לעשות רצון הבורא. אבל האבות הק' שפעלו בנפשם מדרגה מסוימת של תיקון לחטא זה, ממילא היתה כל עבודתם בבחי' מרכבה להקב"ה, עד שלא הוצרכו אפילו לעורר אצלם שום אהבה ויראה וכו' כדי לקיים רצון השי"ת, אלא היו בטלים אליו כלול מצד טבעם ועצמותם, כמדרגת עולם האצילות.

אין צו אלא עבודה זרה - הצורך לציוות אינו אלא במה שנחשב כזר אצל האדם

וזהו עומק הפירוש בדברי חז"ל שאמרו (וזה"ק ח"ג כז. ראה סנהדרין נו) 'אין צו אלא עבודה זרה', והכוונה בזה היא ע"פ האמור, שבאמת אין צורך כלל לציוות את האדם על דברים טבעיים אין ומה לעשות, אלא מעצמו ומטבעו הוא עושה כן, כיון שהדבר הוא חלק מעצם מהותו וטבעו. והדבר שאכן צריך האדם עליו ציווי מפורש, הוא 'עבודה' שהוא 'זרה' לו, והיינו מה שלא מוטבע בנפשו ואינו כפי טבעו ורצונו הפשוט, וכמו זר נחשב הדבר אצלו, בזה אכן צריכים לציוות עליו בהדיא לעשות כן. אבל כדי לעשות דברים שהם בטבע נפשו, אינו זקוק לשום ציווי.

ומטעם זה צריכים לציוותו על קיום התר"ג מצוות, מפני שמעת ציטא אדם הראשון גם הם כמו זר נחשבו לנו ואינם מוטבעים היטב בנפשנו, עד שיתקיים הדבר לעתיד בעת תיקון השלם, שאזי יתקיימו הם באופן טבעי כמאז ומקדם.

תמיהה במה שמצינו ציווי לאדם הראשון גם לפני החטא

אמנם לכאורה יש להקשות על זה, שהרי מצינו בתורה הלשון 'ויצו' לאדם הראשון גם קודם החטא, כמו שנאמר בפסוק (בראשית ב. טז) 'ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל' וגו', הרי שכן נצטוו האדם גם קודם שחטא בעה"ד. ולזה נאמר, שלשון זה הוא אכן חידוש גדול ואומר דרשני, שהרי לא נאמר כן בשום מקום נוסף בכל מעשה בראשית, ששום נברא לא נצטווה בצייויים, ולא מצינו כלל שיצווה השי"ת את הבהמות והחיות מה שעליהם לעשות, וא"כ מה

נקודות:

בעולם האצילות אין צריך לעורר שום אהבה הגנוזה

וטמונה בנפש האדם, וגם אין מקום להתבונן ולהעמיק דעתו בגודל רוממותו יתברך וכדומה כדי לפעול אצלו לעשות רצונו יתברך, כי בלא הכי זוהי המציאות שם, שהרי בעולם נשגב זה אין שום מקום של הרגש הישות ותפיסות מקום כלל, ואין הנברא משיג עצמו לייש' ולדבר נפרד בעצמו ח"ו, כי שם כולו אלוקות

שונה מהם הוא האדם, שהנברא הנבחר הלזה לא נברא בעולם לעמוד במדרגה ובמצב שבו נברא, אלא עליו להשתדל להוסיף על עצם יצירתו ומהותו, ועבודה מוטלת עליו להגיע למדרגה נעלה של עצם האדם. ועל הדברים האלו הוא שהוצרך האדם לצייויים

א.

עבודת המתקת הדינים בענין המרגלים

שלח לך אנשים וגו' איש אחד איש אחד למטה למתו תשלחו כל נשיא בהם (ב, 2).

אי' בספה"ק כי ישנם כ"ז צירופים למילוי אותיות שם הוי"ה (כי האותיות 'הו"ה' יש לכל אחת מהם ג' מיני צירופים - ה"ו ה"ה ה"א - ו"ו ו"ו ו"ו, ובאופן זה יכולים לצרף בכ"ו אופנים את המילוי), והם כנגד כ"ו האותיות מוא' עד ת' עם מונצפ"ך הכפולים. עוד אי' בספה"ק על הפסוק (תהלים לד, ט) 'רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה'', כי שם הוי"ה בהכאה - דהיינו כ"ו פעמים כ"ו - הוא בגי' רעות, וזה מורה על ענין של מדת הדין שהוא בחי' הכאה. אבל מכולם יצילנו הוי"ה, כי כאשר מוסיפים למנין זה עוד פעם אחת הוי"ה, הרי הוא בגי' שבת, אשר כל דינין מתעברין מניה (זוה"ק ח"ב קל"ה). ובהו פרשונו מה שבתוכחה של פרשת כי תבא יש כ"ו פעמים הוי"ה, שהוא בחי' רעות הנ"ל [וכן אי' כי יש בה תרע"ו תיבות כמנין רעות]. אבל לפי שנאמר ע"י משה רבינו שהוא צדיק, לכן מתקיים בו ומכולם יצילנו ה', וקוראים זאת בשבת שהוא ההמתקה לדינים אלו כנ"ל. והנה הצירוף הכ"ו של שם הוי"ה הוא כנגד אות י' דמנצפ"ך שהוא אחת הכ"ו, ומרמז על רבות רעות 'צדיק' ומכולם יצילנו הוי"ה, שהצדיק אשר הוא בעצמו בבחי' שבת כדא', ממשיך את ההוי"ה הכ"ו כנגד אות י'.

עוד אי' כי אפשר לעשות הכאה במנין שם הוי"ה באופן אחר, ע"י שנחצה את המספר כ"ו לשניים, ונעשה בכל מחצה הכאה זו, דהיינו ב' פעמים י"ג פעמים י"ג (היינו ב' פעמים קס"ח) אשר הוא בגי' שלח. והמעלה במנין זה היינו מפני היותו ממתיק את ההכאה של הוי"ה על ידי מספרו בעצמו, בלי שנצטרך להוסיף עוד הוי"ה. עוד יש מעלה בהכאה שבאופן זה המורכב מ"ג פעמים י"ג, כי הוא בעצמו בחי' יום השבת הממתיק את הדינים כנ"ל, שהרי תכלית קדושת יום השבת היא בעידן רעוא דרעון, ובו אומרים 'אתה אחד ושמוך אחד' בחי' 'אחד' פעמים 'אחד'. וכידוע כי יש בכל שבוע קס"ח שעות, ועם שעה אחת של תוספת שבת בזמן רעוא דרעון נמצא כי היא נחשבת השעה הקס"ט שבשבוע, בגי' 'אחד' פעמים 'אחד' הנ"ל. וזהו הרמז בפרשתנו שלח לך וגו' איש אחד איש אחד וגו', שיעשה בחי' שלח שהוא ענין ב' פעמים אחד פעמים אחד.

והנה יוסף הצדיק אמר לאחיו (בראשית מב, ט) מרגלים אתם, ואי' באריה"ק (שער הגלגלים לו), שרמז להם כי עתידה נשמתם להתעבר במרגלים. ולכן אמר להם לראות את ערות הארץ באתם, כי ערות הוא בחי' רעות. והיינו שטען אליהם יוסף הצדיק כי אין הם מתבטלים אליו כראוי, והוא בחי' אות י' [כי הוא מדת יסוד צדיק, וכן מספר י' הוא תשעים או (בחסרון מנצפ"ך) תשע מאות להורות על המדה התשיעית] שהוא כנגד הפעם הכ"ו של שם הוי"ה כנ"ל, ואי' הרי ישלש בהם בחי' רעות ח"ו. אבל על כך ענו ואמרו לו (בראשית מב, יא) כולנו בני איש אחד נחנו, דהיינו שיש בהם ההמתקה של בחי' אחד פעמים אחד, כענין איש אחד איש אחד הנאמר על המרגלים.

ב.

המרגלים היו צריכים לתקן חטא מכירת יוסף על ידי בכיה כראוי

שלח לך אנשים וגו' (ב, 2).

סדרה זו היא הסדרה הל"ז שבתורה, אשר ל"ז הוא בגי' בכיה. ומנין פסוקי הפרשה הוא קי"ט שהוא בגי' דמעה. כי אין המרגלים הביאו את כלל ישראל לבכיה של חנם אשר היא גרמה בכיה לדורות (תנצת כט), ולכן נרמז בפרשה זו ענין 'בכיה' ו'דמעה'. והנה בכיה עם דמעה הוא בגי' יוסף, ובהו נרמז התקון שהיה צריך לבא על ידי המרגלים כאשר יבוא בעז"ה, אלא שקלקלו המרגלים וגרמו לזה להיות בכיה של חנם. והענין הוא כי אי' באריה"ק (לקושי תורה שלח) כי נשמת השבטים הק' ראשי בני ישראל התעברו בנשמות המרגלים, ולכן אמר יוסף הצדיק אל השבטים מרגלים אתם (בראשית מב, ט), לרמז להם שעתידיהם הם להתעבר בנשמות המרגלים, כעבודתו"ק. והיינו אשר המרגלים היו צריכים לתקן את חטא מכירת יוסף, וזה היה נתקן על ידי שהיו משלמים את שליחותם כראוי.

ורואים בפרשיות של יוסף הצדיק עם השבטים הק', אשר תמיד היה יוסף הצדיק בוכה עת שפגש עמהם (שם, כד; שם, מג, לו), עד אשר בסופו של דבר לא היה יכול להתאפק ונתן את קולו בכבי גדול ואז התודע אל אחיו (שם, מב, א-ב). ורואים כי הקשר בין יוסף הצדיק והשבטים הוור לתיקונם על ידי בכיה, ולכן היה יוסף הצדיק מרבה לבכות, כדי לפעול קשר זה כראוי [ואכמ"ל בביאור זה]. ובה מבואר למה היו המרגלים צריכים להתעסק בענין הבכיה, כי על ידי זה היו מתקנים את חטא מכירת יוסף. וגם בדרות שאחר כך מצינו ביהונתן בן שאול ודוד המלך אשר היו בחי' יוסף ויהודה, שכאשר היו צריכים להיפרד ונפגשו נאמר (ש"א ב, מא) ויבכו איש את רעהו.

והרי עיקר מה שגרם לשבטים הק' למכור את יוסף הוא מה שנאמר (בראשית לו, יא) ויקנאו בו אחיו, וקנאה זו בעצם היתה על השיבות הגדולה של יוסף בעיני יעקב אבינו, עד אשר הוא מחשיב את עצמו על ידי זה לראש שלהם. ולא ידעו כי אכן גדולה מאד קדושתו של יוסף, והוא באמת נחשב 'נור אחיו' (שם, מב, טו), כי הוא היה הממוצע המקשר בין האבות הק' והשבטים, ולכן היה יעקב אבינו צריך להיות מקושר ביותר עם יוסף. ולכן בפרשה זו שהיו צריכים לעסוק בתקון מכירת יוסף, היה זה בעצם התעסקות בגילוי גודל ההתקשיות בין יוסף ליעקב. ולכן 'שלח' הוא בגי' יעקב' עם יוסף, להורות על התקשורתם בפרשה זו.

ג.

על ידי ענוה יורשים את ארץ ישראל

וראיתם את הארץ מה הוא וגו' ומה הארץ וגו' ומה הערים וגו' ומה הארץ וגו' (ב, יד-ט).

משה רבינו בדבריו אל המרגלים חוזר ואומר כמה פעמים את התיבה 'מה', בצוותו עליהם להתבונן על הארץ ועריה, ויש לבאר את הדבר.

אי' בגמ' (ברכות לו, ב) על הפסוק 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה' (דברים י, י) 'אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא וכו', אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא' עיי"ש, וכבר נתחכמו רבים בביאור תשובת הגמ' [שהרי משה רבינו אמר דברים אלו לכלל ישראל כולם]. וביאר האריה"ק (ע"ח שלח פ"ג; ומקור הדברים בתקו"ה ה) על פי דברי חז"ל במדרש (שהש"א י, ט) 'אמר רבי מתנא, מה שעשת חכמה עטרה לראשה, עשת ענוה סנדל לעקבה. מה שעשת חכמה עטרה לראשה, שנאמר (תהלים קמ"א, ז) ראשית חכמה יראת ה'. עשת ענוה סנדל לעקבה, שנאמר (משלי כב, ד) עקב ענוה יראת ה'. דהיינו אשר יראת ה' שהיא עטרה לראש ברחמיה, מגודל מעלתה לעומת החכמה. היא עצמה נחשבת לעקבה של הענוה, בחיותה קלה וקטנה לעומתה. ובהו מבואר למה משה רבינו שהוא הענוו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (ב, ג), אצלו ואצל כל מי שהולך בדרכו נחשבת היראה לענין קל, כי מי שהוא ענוו וזה בניקל למדת היראה.

ומנוצא הדברים יובן, כי מי שאינו עוסק בעבודת ה' בהקדמת מדת הענוה, אי יקשה עליו מאד להשיג את יראת ה' כנכון, ועליו אמרו חז"ל (ברכות לו, ב) כי היראה לאו מילתא זוטרתא היא. ובספה"ק מבואר כי לא זו בלבד, אלא מי שאינו זוכה ליראת ה' לחיים, עלול הוא מאד להיכשל וליפול ביראות רעות, להתירא מדברים שאין צריכים לירא מהם. כי מפני שאינו זוכה ליראה האמתית, לכן תתבטא מדת היראה שבנפשו באופנים שאינם מתוקנים.

וכאשר הלכו המרגלים בארץ ישראל היה עליהם להתגבר על יראת נפולות, שהרי כאשר נכשלו בדבריהם היה זה מחמת גודל הפחד שהתעורר בהם ממה שראו בארץ ישראל, ואמרו 'אפס כי עז העם' (ב, כח), והכל מחמת גודל היראה שנפלה עליהם. ולכן רצה משה רבינו לעורר בהם את מדת הענוה, וזהו שהזכיר כל כך הרבה דבריו את תיבת 'מה' המורה על מדת הענוה כמו שנאמר ונחנו מה (שמות לו, ז), כי על ידי זה יוכלו לזכות ליראת שמים אמיתית, וכך לא יפלו ליראות רעות.

ובאמת אמרו כי כל עניינה של ארץ ישראל הוא השפלות והענוה, וכמו שהיתה מוכנה תמיד ארץ כנען שהוא לטון הכנעה. ולכן כדי לזכות בארץ ישראל צריכים לבא אליה במדת הענוה, וכן אמר הכתוב (תהלים לו, יא) ועונים יירשו ארץ. ולכן הזהיר אותם משה רבינו על הענוה, כדי שיהיו מתאימים להוכנס לארץ ישראל.

אבל לפי שנכשלו המרגלים ולא התאזרו במדת הענוה כראוי, לכן לא היו מתאימים לארץ ישראל, ולפיכך גם נכשלו ביראות נפולות כנ"ל. ובהו מבוארים דברי התרגום ויתנו על הפסוק ויקרא משה להושע בן נון יהושע (ב, 25) שכתב 'וכדי הוא משה ענותותיה קרא משה להושע בר נון יהושע', כי מפני שהיה עניו הרי בודאי כי ו"ה יושיע מעצת מרגלים' (רש"י).

ד.

פתיחת שערי שמים על ידי בכיה

ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר (ד, י).

יש לומר כי הגדלת כח שם אדני היינו שם אדני במילואו (אל"ף דלת טוין וי"ד - בגי' תרע"א) וזה מרומז כאן בפסוק, כי המילוי בעצמו (ל"ף דלת וין וי"ד - בגי' תר"ו) הוא בגי' דברקת, והוה ענין יגדל נא כח אדני כאשר דברת וגו'. וכן מרומז בתיבות 'ועתה יגדל נא כח אדני' שהם בגי' שם אדני במילואו עה"כ.

והנה מנין הגי' של השם במילואו הוא תרע"א, שהוא כאותיות תיבת 'תרעא' שפירושו שער, כי שם זה מכוון למדת המלכות הנקראת זה השער לה' (תהלים קיח, ב; זוה"ק ח"ב נא). ויש ו"ב אותיות במילוי שם זה, כנגד ו"ב השערים שיש ברקיע כנגד ו"ב שבטי י"ה (שעה"כ עליו לשבת, א).

ויש לומר כי לכן בא משה רבינו כעת בבקשה זו, לפי שעל ידי המרגלים באו בני ישראל לידי בכיה, שנאמר (ד, א) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם כליליה ההוא. והרי אמרו חז"ל (ברכות לב) כי שערי דמעה לא ננעלו, ולכן רצה משה רבינו להשתמש כאן עם כח הבכיה של כלל ישראל כדי לפתח את י"ב השערים. ואכן זה הוא הכח להשלמת ירושת ארץ ישראל וחלוקתה ל"ב שבטי י"ה, על ידי שנפתחים השערים של כל אחד מהם בשמים.

ה.

המרגלים עסקו במילויי השמוה"ק, ויהושע וכלב צירפום אל הפשוטים

וימותו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה כמנפה לפני ה'. ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם ההולכים לתור את הארץ (ד, לו-לח).

משמע מלשון הכתוב כי גם על יהושע וכלב היתה הגזירה למות באותה המנפה, אלא שהם חיו מן האנשים ההם. ויש לבאר מפני מה היו בגזירה, והרי הם לא הוציאו את דבת ההולכים רעה.

וי"ל על דרך הרמז, כי הנה ראשי התיבות ר'עה ב'מנפה ל'פני הוא ל'לב, כמנין ד' מילואי שם הוי"ה (היינו ה"ו ו"ו ה"ו - ע"ב, י"ד ה"ו וא"ו ה"ו - ס"ג, י"ד ה"א וא"ו ה"א - מ"ה, י"ד ה"ו ה"ו ה"ה - ב"ו). ונפרש כי המרגלים התעסקו במילויי השמות בלבד, ובהו המשיכו על עצמם את מדת הדין, וכידוע כי מ'לו' הוא בגי' שם אלקיים המורה על מדת הדין. ואכן ד' מילויי שם הוי"ה הנ"ל בלי הפשוטים (היינו בלי ד' פעמים שם הוי"ה פשוט - ק"ד), הוא בגי' מנפה' שהוא שליטת מדת הדין, ולכן נאמר עליהם שמתו כמנפה לפני ה', שהיתה ה'מנפה' שולטת בהם לפי שהיו לפני ה' ולא צירפו את שמות הוי"ה הפשוטים אל המילויים. ולכן אמר הקב"ה 'ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ' (ד, נא), כי היו צריכים להמשיך כאן את מילוי שם ה' כראוי, וזה נקרא 'כבוד הוי"ה', כי כאשר נצרף את ד' המילואים הנ"ל ביחד ונחלקם לד' חלקים שווים נמצא כי כל אחד מהם הוא כמנין 'כבוד הוי"ה'.

אכן יהושע וכלב גם היו עוסקים יחד עם המרגלים בענין המילויים, אלא שהם עסקו בזה באופן מתוקן, באופן שהמילויים מקושרים עם הפשוטים. ולכן היתה הגזירה גם עליהם, אלא שניצלו לפי שהם עסקו בזה באופן הראוי. ולכן נאמר על כלב (שם, כד) ועבדי כלב עסק היתה רוח אהרת עמו וימלא אחרי וגו', דהיינו שהוא היה עוסק במילויים אחרי ה', היינו בצירוף השמות הק' הפשוטים, היפך מן המרגלים שהיו בבחי' מנפה' לפני ה' כנ"ל. ולכן 'יהושע' ע"ה"כ הוא בגי' מילואי השם אה"ה לבדם (ל"ף י"ד י"ד - ק"מ, ל"ף ה' ד"ה - ק"ל, ל"ף א' ו"ד - א' - ק"מ, י"ד כ"לם שצ"ם), וכך גם 'כלב עבד' כמו שנתכנה בפסוק, הוא בגי' ד' מילואי שם הוי"ה לבדם שבגי' מנפה' כנ"ל. אלא שהם עסקו בזה באופן מתוקן וצירפו את אל הפשוטים, ולכן לא שלטה בהם המנפה והם חיו.

וצדיק באמונתו יחיה:

כח האמונה - להתגבר על כל הנסיונות

א. בואו חשבון: השכל הישר דורש מהאדם - תחיה עם חשבון הנפש
איך אדם מסוגל לישון במנוחה - כשהוא יודע שאינו מתנהג כראוי עפ"י שכל | **אם אדם אינו חושב היכן הוא נכשל - הוא אף פעם לא ירגיש זאת** | אם אדם חי בלא חשבון הנפש - אין לו עליות וירידות בעבודת ה' | **אינו נחשב כלל בגדר עובד ה'** | הפלא איך אדם יכול להתעלם מדברים פשוטים כאלה

ב. כי מנסה ה' אלקיכם אתכם: אי אפשר להתחמק מנסיונות
העולם מלא בנסיונות | **לפעמים מנסים את האדם בנסיונות קשים במיוחד** | אברהם אבינו סלל את הדרך האיך להתגבר עליהם | **עיקר כוחו של אברהם אבינו הוא האמונה - הוא היה ראש למאמינים**

ג. גם בלא דעת: המשמעות של הנסיון - סילוק הדעת
גדר הנסיון הוא שהאדם אינו מיושב בדעתו לחשוב כהוגן | **דוגמא: נסיונות של חילול שבת באמריקה בשנים שלפני המלחמה** | הם לא הבינו מה המשמעות של חילול שבת | **יהודים חסידים נסעו לאמריקה בידיעה שהמשמעות היא הפקרת הבנים** | המצב הקשה בימים ההם | **הדורות שלאחריהם לא מבינים זאת**

ד. דרך אמונה בחרתי: ע"י אמונה יש לנו הכח לעמוד בנסיונות
בעת הנסיון לוקחים מהאדם את הדעת אבל האמונה עדיין נטועה בליבו וצריך לגלותה | **נאמנות נובעת מהכרה פנימית בהש"ת** | נסיונות אינם סימן לירידה אלא הם חלק מהמציאות התמידית | **אין אנו יודעים באיזה נסיונות ינסו את דורינו** | לבקש ולהתחנן אל ה' להנצל מהנסיונות | **חטא העגל וחטא המרגלים** | בחורים צעירים עלולים להתפעל מהירידות | **החובה להתחנן באמונה כיתד שלא תמוט**

א.

בואו חשבון: השכל הישר דורש מהאדם - תחיה עם חשבון הנפש

השכל הפשוט מחייב לחיות עם חשבון הנפש
רבינו בעל המסילת ישרים בא אל האדם בתביעה גדולה: **למה אינך חי עם חשבון הנפש?** הרי אתה יודע ומבין שחובתך להיות עובד ה'! גם זה דבר ברור, שאדם שחי בלא חשבון הנפש, ואינו מסוגל לתת דין וחשבון על מעשיו אינו עובד ה'! כי אם אינו אחראי על מעשיו, הוא עלול להיכשל! ואם כן האיך אתה יכול להיות בגדר 'לא עבדו?' **איך אתה מסוגל לישון במנוחה בלילות כשאתה יודע שאינך עובד ה'?** איך אתה מעלה על דעתך שאתה עובד ה' - אם במשך חייך לא עשית שום דבר בנושא ולא ניסית להשתפר ולהתעלות? מה לא ברור כאן? זה הרי פשוט בתכלית הפשטות - שאין דבר יותר פשוט מזה. וכאמור שבאמת זוהי כל חכמת המוסר! דברים פשוטים וידועים לכל, אך כפי כמה שהדברים פשוטים, כך אנשים מתעלמים מהם ואינם רוצים לדעת עליהם.

מי שלא עושה עסקים אין לו זמנים קשים בעסקים...

ניתן לבאר את הדברים עפ"י משל: כל אדם שעוסק במשא ומתן יש לו כמה מיני זמנים של עליות וירידות בעסקיו, לפעמים העסקים מוצליחים ולפעמים לא כל כך, אבל תמיד הסוחר

עסוק במסחרו. אם נדבר עמו בזמנים הקשים ונשאל אותו: "האם הרווחת כסף בשבוע זה?" הוא ישיב ויאמר: "לא הרווחתי הרבה כסף בשבוע זה, בתקופה זו אין לי רווחים אבל אני כולי עסוק במסחר ובעסקיי". לפעמים התקופה עלולה להימשך כמה חדשים חס ושלום, אבל עם כל זה: הוא עוסק במסחר! והשאלה היא רק אם הוא מצליח בעסקיו או לא, לפעמים המצב יותר טוב ולפעמים פחות, ולכן גם אם כעת מצבו אינו מזהיר, אך בכל זאת הרי הוא מקווה שבעתיד הוא יצליח יותר ולכן אינו מרפה ממלאכתו וצרכי עסקיו. **מה שאין כן אדם שמתעצל ואינו עובד, ואינו עוסק כלל במשא ומתן, אי אפשר לשאול אותו: האם אתה מצליח? האם הרווחת כסף השבוע? איזו שאלה היא זו 'אם הולך לו טוב או לא'?** הרי הוא לא הולך בכלל... הוא כלל לא עוסק במסחר! הוא עצל! אם אינו מרוויח כסף לא שייך לומר עליו 'שלא הולך לו טוב' ולא שייך לומר 'שאינו מצליח בעסקים'.

אדם שחי בלא חשבון הנפש אין לו שום ירידות...

הנמשל בעבודת ה' הוא, אם רוצים לשאול בחור: האם התעלית לאחרונה בעבודת ה'? אתה כעת

ב.

כי מנסה ה' אלקיכם אתכם: אי אפשר להתחמק מנסיונות

מנסה את האדם מידי יום ביומו, נסיונות אלו נקראים בשם 'נסיונות רגילים', הם מתרחשים באופן קבוע וכל אדם מתנסה בהם תמיד. אבל יש פעמים שמנסים את האדם בנסיונות קשים, נסיונות הנקראים 'נסיונות בלתי רגילים'; כפי שאנו מוצאים אברהם אבינו ע"ה, שאע"פ שכל ימי חייו

הרי היו מלאים בנסיונות, אך בכל זאת כתוב פעם אחת בפירוש בפסוק (בראשית כב, א): "וְהָאֱלֹקִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם". הנסיון של העקדה היה נסיון קשה במיוחד, שאפילו לאברהם אבינו - כלפי כל שאר הנסיונות שלו היה הנסיון הזה 'נסיון בלתי רגיל'. וכמו"כ **כל אדם מישראל בפרטיות יש לו נסיונות**

נקודות:

רבינו המסילת ישרים בא ללמדנו. הוא יוצא עם 'כרוז' גדול הקורא לכל אחד ואחד: אם אינך עושה חשבון הנפש ואינך חי עם חשבון - מאיזה סיבה שתהיה, אם משום אין לך זמן לכך, או מפני שאתה סבור ש'אצלינו' לא עסקו בזאת - אתה פשוט בן אדם עיוור! ללא ספק תיכשל ותיפול לא רק במכשולות נסתרים אלא גם במכשולות גלויים

אברהם אבינו מכונה בתואר: "ראש למאמיני" הוא היה המאמין הראשון והמאמין הגדול ביותר בעולם. לאידך גיסא אנו מוצאים שאברהם אבינו היה גם "ראש למנוסים", הוא היה ה'בעל נסיון' הגדול ביותר. התורה ק"מספרת רבות אודות הניסיונות שאברהם אבינו ועמד בהם, ומי כאן יש ללמוד שהכח העיקרי לעמוד בנסיונות הוא 'אמונה'. ואברהם אבינו מכיון שהוא גדול כל כך באמונה – על כן היה לו גם כוחות אדירים לעמוד בכל הנסיונות שאברהם אבינו נתנסה בהם, וכפי שאנו רואים בלשון הכתוב שלא מצינו בשום אדם אחר: "והאלקים נסה את אברהם" ומכאן יש ללמוד שהכח העיקרי לעמוד בנסיונות הוא

במשך ימי חייו, וגם אם באופן כללי חיי קשים ומלאים בנסיונות, בכל זאת יש פעמים שמנסים אותו מהשמים בנסיון קשה במיוחד.

אי אפשר לחמוק מנסיונות אבל צריך להתכונן אליהם

יהודי צריך להתכונן לנסיונות ולהכין 'מהלך' - דרך פעולה לעמוד ולהתגבר עליהם. ולכן צריך לדעת את סוד 'ענין הנסיונות', מה מהותם ומה מטרתם. ואע"פ שבשעה שהנסיון בא על האדם אין ספק שבודאי הוא נסיון! כל הדרשות וההסברים אינם מסלקים את הנסיון! נסיון נשאר נסיון! אך בכל זאת אדם שמוכן לקראת הנסיון מתחילה, יש תקוה שיוכל לעמוד בנסיון בהצלחה. וברור שעם זאת צריך הרבה סייעתא דשמיא, אבל

פרק א'

וּנְמָצָא שֶׁהוּא מוֹשֵׁם בְּאֶמֶת בְּתוֹךְ הַמְּלַחְמָה הַחֻקִּית. כִּי כָּל עֲנִינֵי הָעוֹלָם, בֵּין לְטוֹב בֵּין לְרָע, הֵנָּה הֵם נְסִינּוֹת לְאָדָם. הָעוֹנֵי מִצַּד אֶחָד וְהָעוֹשֵׂר מִצַּד אֶחָד, כְּעִנְיַן שְׁאֵמֵר שְׁלֹמֹה (מושלי ל' מ') "פֶּן אֲשַׁבֵּעַ וְכַחֲשֵׂתִי וְאֶמְרֵתִי מִי ה', וּפֶן אֶרְשֶׁ וְנִגְבַּתִּי" וכו'.

הוא בבחינת "הבא ליטהר מסייעין אותו" (שבת קד).

המאמין הגדול ביותר והבעל נסיון הגדול ביותר

אברהם אבינו ע"ה מכונה בתואר: "ראש

גם בלא דעת: המשמעות של הנסיון - סילוק הדעת

מצב היהדות בימים ההם

בעצמי שמעתי מיהודי אמריקאי זקן, הרב ר' בנימין ווילהלם ז"ל - המייסד של ישיבת תורה ודעת, פעם אחת בסעודת מלוה מלכה ישב והסביר את כל המצב של אמריקה בימים ההם, ואת הסיבה לכך שהוא ייסד את הישיבה. הוא סיפר כך: "אל תחשבו שהדור הקודם היו קלי דעת. לא! הם היו יהודים חסידים יראים ושלמים, יהודים שהיו מלאים וגדושים בתורה ובעבודת ה'! היו בתי מדרשים שלמדו בהם יומם ולילה! בבתי מדרשים הללו לא כבה האור כלל! שכונות 'איסט סייד' בניו יארק היו מלאים ביהודים חסידים ואנשי מעשה, אבל הצעירים כשלו ונפלו לגמרי!" אני בעצמי הכרתי כמה יהודים שבאו לאמריקה לפני המלחמה, ובניהם היו מחללי שבת רח"ל.

איך הם היו מסוגלים לסבול זאת?

כאשר מתבוננים בזה ושואלים: מה קרה כאן? האם הם הפקירו את בניהם? למה הם לא ברחו מכאן וחזרו תיכף ומיד לאירופה? מדוע הם בכלל באו לאמריקה? האם היה להם כוונה להפקיר את בניהם? איך הם היו מסוגלים להשלים עם מצב מר כזה? היה עליהם מיד להקים ישיבה או לטכס עצות אחרות? אבל הרי צריך לעשות משהו! הרי אי אפשר לחיות סוג חיים כזה! איך אתה מסוגל להיות חסידישערי איד ולשבת בסעודת שבת כאשר אתה יודע שבנך מחלל שבת? ועוד יותר מכך, אתה זה שגרמת לכך שהוא יהיה מחלל שבת! כי בכך שבאת לאמריקה בזה הבאת אותו למצב כזה שהוא יהיה מחלל שבת! מה עונים על כך?

דוקא במצב של החושך הגדול ביותר מנסים את האדם בנסיון

התשובה לכך ברורה ביותר: אנו פשוט לא מסוגלים להבין אותם, מפני שכעת אנחנו לא במצב של הנסיון שלהם, ממילא יש לנו ב"ה דעה ברורה ומיושבת לגבי שמירת שבת. אבל איננו יכולים לשאול עליהם שום קושיות, מפני שזה המציאות של נסיונות, שבשעת הנסיון מסלקים מהאדם את דעתו! לא היה להם את הישג הדעת לעשות את החשבון הזה שאנו עושים היום בעבורם! וכן הדבר גם 'בפרטיות', לפעמים עובר על האדם מצבים קשים, הוא פשוט שרוי בתכלית הקטנות, העצבות והיאוש אופפים ומקיפים אותו מכל עבר, הוא שרוי בחושך ואפילה, ואז כשהוא בתכלית החושך, בא אליו הקב"ה: כעת אני מנסה אותך! כעת אני מציב אותך בפני נסיון, וכעת תעמוד בו.

הדבר שסילקו ממנו את הדעת! כי אילו אברהם אבינו היה בצלילות דעתו לא היה הציווי לעקוד את בנו בגדר נסיון כלל! אין אנו יודעים איך זה קורה שהאדם מאבד את דעתו, האדם עצמו גם אינו יודע מה מתרחש עמו, אבל זו היא המציאות של הנסיון - שנעשה מצב של בלבול הדעת, זה קורה גם 'בכלליות' כלפי נסיונות הדור, שכל העולם נעשה 'עולם גולם', וגם 'בפרטיות' כלפי הנסיונות של כל יחיד ויחיד, שמסלקים ממנו את בהירות הדעת.

הדורות המאוחרים פשוט לא מבינים

פעמים רבות באים בני הדורות המאוחרים ומתפלאים על הדורות הקודמים: מה הם עשו כאן? למה הם לא עמדו בנסיון? מה קרה כאן? איך זה קרה? אבל באמת זו לא קושיא, מפני שהלא לקחו מהם את הדעת! אתה כעת במצב שיש לך דעת, ועל כן אתה מתפלל ולא מסוגל להבין. אבל הם חיו בשעת הנסיון, ממילא סילקו מהם את הדעת. נו, זה כבר לא פלא שהם לא עמדו בנסיון! אי אפשר להסביר את המצב של הנסיון, סוג של 'הסתלקות הדעת', 'שטטוש המוחין', מן השמים פשוט מכלבלים את העולם בכלבול וטירוף מוחלט, המצב של 'קטנות המוחין' הוא פשוט נורא.

למה באו יהודים יראים ושלמים לאמריקה?

כאשר אנו מתבוננים בהיסטוריה על היהודים שבאו לאמריקה בשנים שקודם המלחמה, אנו פשוט לא מסוגלים להבין אותם. נכון, בודאי היה להם קשה מאוד במדינות אירופה, שם פשוט לא היה להם לחם לאכול. נו, וכי מפני כך באים לאמריקה? וכי זו עצה? הלא כל אחד ידע היטב מה מצב היהדות באמריקה, זה לא היה סוד! כל אחד ידע שהמצב הוא שכשבים לאמריקה, הילדים עלולים להתדרדר ולהיות מחללי שבת וגוים גמורים רח"ל! באתם שנים היה כמו ארגון לעבודת ילדים, שגם ילדים יצאו לעבוד, מוסדות תורה וישיבות לא היו קיימים באמריקה, והתוצאה היתה מרה וכואבת, הם נתחנכו להיות כגוים גמורים רח"ל! ולא מדובר כאן ביהודים מודרנים, אלא באו לכאן גם יהודים חסידים יראים ושלמים. מעשה שהיה כך היה: כאן באמריקה היו שטיבלאך מלאים בחסידים זקנים, שעסקו בתורה יומם ולילה! יהודים ששמרו על כל התורה כולה ודקדקו בקלה ככתמורה! יהודים שעסקו בחסידות והיו ממש חסידים נלהבים!

מי שיש לו שכל ועושה חשבון אמיתי הנסיון מתבטל

הגדר של 'נסיון' הוא: שבשעה זו שהאדם נמצא בנסיון הוא מאבד את צלילות ובהירות הדעת. כי הלא זה דבר פשוט וברור, שאם אדם יהיה מיושב ב'דעתו', הוא יוכל להתגבר בקלות על כל מיני הנסיונות שבעולם, שהרי בשעה שדעתו של אדם מיושבת וצלולה, הוא רואה בבירור את החשבונות של עולם ועושה לעצמו חשבון פשוט של הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, הלא בוודאי יבין שעפ"י חשבון לא כדאי לעבור עבירה, זה לא משתלם לא בזה ולא בכא, והדברים נעשים אצלו ברורים יותר ויותר, ואין ספק שיחליט החלטה שלמה לעמוד בנסיון.

ובמילים אחרות: כאשר אדם מיושב בדעתו אין זה אפילו בגדר נסיון! כי כאשר הוא מיושב הוא מבין - שאפילו אם הנסיון קשה ביותר - בכל זאת תהיה זו שטות גדולה להיכשל בה.

וכי יש איזה צד להפוך להיות גוי גמור בעד מעט אוכל?

הבה נביא בזאת כדוגמא את הנסיון של 'חילול שבת' שהיה באמריקה בתקופה שלפני המלחמה. מצב הפרנסה היה קשה מאוד, כשיהודי מצא עבודה סוף סוף, הוא בא ביום שיש לבית המלאכה או החנות ובעל העסק הגוי אמר לו במילים ברורות: "אם לא תעבוד בשבת - אינך יכול לחזור לכאן!". כלומר: לא יהיה לך פרנסה! נו, אם אדם אינו במצב של 'בלבול הדעת', אלא בדהה צלולה ומיושבת, הוא מבין היטב את המשמעות של 'חילול שבת', הוא יעשה לעצמו חשבון כזה: נניח שאכן לא אמצא פרנסה בשבוע הבא - אבל מה זאת אומרת? וכי האפוך להיות גוי גמור? זה לא בא בחשבון! אין על מה לדבר! עדיף ללכת וללקט משהו לאכול בין האשפתות אך לא להפוך להיות גוי גמור! וכי אני אעבור על 'חיוב סקילה?' - בשום פנים ואופן לא! אני יהודי! לא קיימת אצלי אפשרות כזאת להיות מחלל שבת! זהו חשבון פשוט ביותר, שכל אדם שיש לו דעה ברורה אין לו שום צד אחר.

האדם מאבד את שכלו ללא שום הודעה מוקדמת

אמנם עיקר הקושי הוא בזה שבאותה שעה שמנסים את האדם מסלקים ממנו את דעתו! ארי, אז מתחיל כבר נסיון קשה! כשהתורה ק"מאומרת: "והאלקים נסה את אברהם", משמעות

המשמעות של אמונה היא: נאמנות! וכפי שהתורה ק"מעי" דה על אברהם אבינו: "וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנָי", לבו של אברהם אבינו היה נאמן להש"ת, הנא- מנות הזאת של האמונה היא, שאינני מתחשב בשכלי! השכל שלי אינו הפוסק אחרון כאן! וזה הכח הגדול לה- תגבר ולעמוד על כל הנסיונות

אין הקב"ה בא בטרונאי עם בריותיו

השאלה היא רק: אם בשעה שהאדם מתנסה מסלקים ממנו את הדעת, א"כ באיזה כח יוכל האדם לעמוד בנסייון? הלא אם מנסים אותו בנסייון, משמעות הדבר היא שיש לו אפשרות לעמוד בנסייון. נו, מהו אם כן הכח, האיך יש לו אפשרות לעמוד בנסייון אם אין לו דעת?

את האמונה אי אפשר לאבד

התשובה היא: הדבר היחיד שלא מסלקים מהאדם בשעת הנסייון, אלא נשאר עמו לאורך כל הזמן

הוא: האמונה! כמובן שהנסייון הוא שתגלה את האמונה שבך. את זה אי אפשר לסלק! 'דעת' כן מסלקים מהאדם אבל 'אמונה' לא! אמונה הוא קנין שהשי"ת העמיד את הדבר באופן שאי אפשר לסלק מהאדם. מפני שהאמונה היא מציאות נטועה בעצם נפש האדם.

אני נאמן - גם אם יש דברים שאינני מבין

המשמעות של אמונה היא: נאמנות! וכפי שהתורה"ק מעידה על אברהם אבינו (נחמיה ט, ח): "וּמִצְאָתָּךְ אֶת לְבָבוֹ נִצְמָן לְפָנָיךָ", לכו של

ד.

דרך אמונה בחרתי: ע"י אמונה יש לנו הכח לעמוד בנסייונות

לפני ביאת המשיח צריכים להיות מוכנים לנסייונות קשים

אין אנחנו יודעים באיזה נסייונות ינסו אותנו מן השמים לפני ביאת המשיח. (לפעמים הלב נפחד ונרעד כשחושבים על כך, אבל באמת אסור לפחד, אלא צריך להתחזק בבטחון בה'. גם בעבודת ה' צריך לבטוח בה', כל העולם כולו עומד על הבטחון. צריך לבטוח בה' שאינו מנסה אותנו בנסייונות שאין לנו מסוגלים לעמוד בהם). אבל אנו יודעים שב'עקבתא דמשיחא' יבואו נסייונות קשים. יתכן שיבואו עוד נסייונות קשים לכלל ישראל, אבל מי שלא יהיה מוכן עם 'חיוק' ו'תקיפות' באמונה, אינני יודע אם יוכל לעמוד בהם! צריכים להיות מוכנים!

להתחנן לפני ה' לסייעתא דשמיא

לאחר שיהודי עושה החלטה בכלליות להיות עובד ה', הוא צריך לקבוע בעצמו כח עליון של אמונה. כלומר הוא צריך להחליט החלטה חזקה: אני יודע שבדאי יבואו עלינו נסייונות קשים, יעברו עלי קשים ומצבים שונים, אבל אני לא אתפעל! השי"ת יעזור שגם זה יעבור! כמו שנאמר (תהילים ל, ו): "כִּי רָגַע בְּאָפוֹ חַיִּים בְּרִצּוֹנִי". בשעת הנסייון אפשר לעשות רק דבר אחד: לשפוך את הלב לפניו יתברך, כמו שנאמר בפסוק (שמואל א, טו): "וְאֶשְׁפָּךְ אֶת נַפְשִׁי לִפְנֵי ה'". צריך לבקש ולהתחנן אל השי"ת בכל לשון של בקשה ותחנונים, שהשי"ת יעזור, אבל בשום אופן אסור להתפעל!

טעות נפוצה: הנסייון הוא סימן שמשוה לא בסדר

למרבה הצער אנשים כן מתפעלים מנסייונות, זוהי באמת הסיבה העיקרית שאנשים נכשלים ונופלים, יש גם מי שבצעירותו הבין שעליו להיות עובד ה' - אבל כשכבא לידי נסיון - הוא נכשל. הוא נבהל מהנסייון והוא שינה במעט מהחלטותיו שכבר החליט בעבר, באמרו: אני כבר לא מה שהייתי בעבר! כבר נחלשתי! ועל כן צריך לדעת מתחילה: זוהי המציאות! כל אדם עובר נסייונות במשך ימי חייו! לפעמים יש לו בלבולים בענייני האמונה, לפעמים מחלישים את הבטחון שלו, ולפעמים מבלבלים אותו עם תאוות. אבל אדם שמתחזק תמיד באמונה, אזי גם אם מבלבלים לו את האמונה הוא מתחזק ונשאר באמונתו! האמונה חזקה כל כך ויכולה לעמוד כנגד כל הנסייונות וכל הבלבולים. מפני שהבלבול אינו נוגע בעצם האמונה אלא רק בדעת של האמונה! אמונה היא כח בנפש, אדם מאמין הוא דבוק ונאמן, הוא מאמין בה' בכל מצב.

אברהם אבינו היה נאמן להשי"ת, הוא היה ראש למאמינים וגם ראש למנוסים, כי בכח האמונה זכה לעמוד בכל הנסייונות.

הנאמנות הזאת של האמונה היא, שאינני מתחשב בשכלי! השכל שלי אינו הפוסק אחרון כאן! בין אם אני מבין ובין אם אינני מבין, בין אם אני רואה ובין אם אינני רואה, יש לי כח אמונה הנטוע בנפשי, כח של נאמנות להשי"ת שבא מתוך ההכרה הפנימית בהשי"ת, והכרה זו חזקה יותר מכל המצבים שעוברים עלי, וזה הכח הגדול להתגבר ולעמוד על כל הנסייונות.

חטא העגל - בלא דעת

ענין זה אנו מוצאים ביחוד בפרשה של 'חטא העגל'. משה רבינו ע"ה לא ירד מן ההר בזמן - לפי חשבונם - והם הלכו ועשו עגל זה לע"ז. לכאורה צריכים לשאול את אנשי דור המדבר שאלה: אתם רוצים לעבוד עבודה זרה - בגלל שמשה רבינו לא חזר. אבל למה זה בוער כבר עכשיו? מה אתם מפתחים?! העגל יברח? למה אתם לא מסוגלים להמתין יום או יומיים? אולי משה רבינו יחזור מחר? אתם הרי הולכים לעשות פעולה גדולה של 'עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים' - לעשות אלהים אחרים. נו, זה הרי דבר גדול מאוד שצריך לעשותו בישוב הדעת! למה אתם רצים? וכי אי אפשר להמתין אפילו רגע אחד? זה חייב להיות היום? ולולא זאת שאהרן הכהן אמר 'חַג לַה' מִחֵר? הם כבר היו מעלים קרבנות על המזבח בו ביום. מה החיפזון? מישהו ציוה עליכם לעשות זאת? לאן אתם ממחרים כל כך?

ואכן אילו היו באמת ממתנינים מעט, הרי היה משה רבינו חוזר וכל הנסייון היה מתבטל לגמרי. אלא שאי אפשר להקשות קושיות כאלה, מפני שכאמור: בשעת הנסייון מסלקים מן האדם את דעתו לגמרי! אין על מי לשאול את כל הקושיות הללו! וכאמור: הכח היחיד שבו אפשר להתחזק - בשעה שמסלקים מן האדם את הדעת - הוא רק האמונה!

מה השתנה אצל המרגלים מרגע אחד למשנהו?

דבר זה חזר על עצמו בחטא המרגלים. משה רבינו אמר לבני ישראל שיעלה בידם לכבוש את ארץ ישראל, אך הם חששו מגבורתם של הכנענים. אבל למרבה הפלא, מיד אחר כח, אחר שהנסייון עבר, חזרו בני" ו אמרו: (במדבר יד, מ) "הֲנֵנוּ וְעַלְיֵנוּ אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' כִּי חָטָאנוּ". ואכן וייעצלו לעלות אל ראש ה'הר", הם רצו במסירות נפש להילחם ולהיכנס לארץ ישראל - אעפ"י שמשה רבינו אמר להם שהם לא יצליחו. מה אירע כאן? מקודם הם חששו ופחדו כל כך מהכנענים, וכעת הם מוסרים את נפשם כנגד דברי משה?

פרק א'

נְמַצִּינוּ לְמַדִּים, כִּי עֵקֶר מִצִּיאוֹת הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה הוּא רֵק לְקִים מְצוּוֹת וְלַעֲבֹד וְלַעֲמֹד בְּנִסְיוֹנָיו... וְאֶמְנָם רְאוּי לֹא שְׁתַּהֲיֶה בָּל פְּנִיתוֹ רֵק לְבִנְרֵא וְתִבְרָךְ וְשִׁלֵּא וְהִיָּה לֹא שׁוֹם תִּבְלִית אַחֵר בְּכָל מַעֲשֵׂה אִישׁוֹ עֲשֵׂה אִם קָמוּ וְאִם גְּדוֹל אֵלָּא לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו וְתִבְרָךְ וְלִשְׁבֹּר בָּל הַמְחַצוֹת הַמְפַסְקוֹת בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ, הֵן הַזֶּה בָּל עֲנִינֵי הַחֲמִירוּת וְהַתְּלִי בָהֶם, עַד שִׁימְשֹׁךְ אֶתְרֵיו וְתִבְרָךְ מִיֵּשׁ בְּבְרִיָּה אַחֵר אֲבֹן הַשְּׂוֹאֶבֶת

אלא הסבר הדבר הוא: בתחילה היה 'שעת נסיון' לא היה להם שכל, והם אכן פחדו מאוד. אבל מיד כאשר הנסייון עבר והחזירו להם את השכל, הבינו תיכף שמה שהם פחדו היה שטות גדולה: אם השי"ת ציוה ללכת לרשת את הארץ, וכי צריך לפחד? ממילא הם היו כבר מוכנים לעלות לארץ ישראל ולא פחדו כלל! כלומר, מהשטות יכולו להיבנות בנין שלם של 'בלבול הדעת'.

איזה הגיון יש בפחד הזה?

בכלל, כל הנסייון של המרגלים הוא בלתי מובן לחלוטין: הרי השי"ת כבר עשה כל כך הרבה אותות ומופתים, הם ראו שפרעה רדף אחריהם בים סוף עם "שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם", ובני ישראל עמדו נבוכים לגמרי, לא היה בידם לעשות מאומה, לא היה להם שום עצה האיך להינצל. ולפתע... הם נבקעו. הם בעצמם ראו ניסים ונפלאות כאלה זמן קצר מקודם. נו, מה קרה עכשיו? מה אתם מפחדים? ממי אתם מפחדים? הרי אתם ראייתם שהשי"ת הופך סדרי בראשית לטובתכם! ואכן להשי"ת היה עליהם תביעה: "עַד אָנָּה לֹא יֶאֱמִינוּ בִּי בְּכָל הָאוֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבִּי" - היה עליהם להאמין והם לא האמינו.

החשבונות המעוותים של המרגלים

אין ספק שהיה למרגלים חשבונות - כפי שנבאר להלן - אבל כל החשבונות נכללים בכלל של (קהלת ז, טו): "וְהִמָּה בְּקֶשׁוֹ חֲשִׁבוֹנוֹת רְבִיִּים". חשבונות של 'תורה ובוהו!' חשבונות המיוסדים על שטות והבל! (ודבר זה ממתחש גם לכל אחד ואחד בשעת נסיון. שהוא עושה חשבונות של שטות. הוא לוקח דבר קטן ועושה ממנו דבר גדול! ומדבר שהוא מה בכך הוא עושה 'הר'... וזוה נעשה 'נסיון' שלם). החשבון שלהם היה ש'ירושת ארץ ישראל' וכיבוש ארץ ישראל' צריך להיות מלוכש בטבע.

היה להם ראייה מזה גופא ששולחים מרגלים, הרי מוכח שצריך שיהיה איזה לבוש בטבע, זה היה דעתם - הרי הם היו מהסנהדרין, ממילא זה היה 'דעת תורה' של סנהדרין - שסברו שמעשה כיבוש ארץ ישראל צריך להיות מלוכש בטבע. ועל כן, היות שהם לא ראו שום מהלך

בדרך הטבע האיך אפשר לנצח את הכנענים הגיבורים, לכן אמרו את האמת. בנוסף היה להם עוד חשבון: הם סברו שבני ישראל כעת אינם ראויים לניסים 'שלא כדרך הטבע!' ממילא זה צריך להיות 'בדרך הטבע' - וזה הרי לפי מה שראו שם לא היה שייך במציאות, על כן סברו שלא יעלה בידם לכבוש את ארץ ישראל מיד האומות.

נקודות:

למרבה הצער אנשים כן מתפעלים מנסייונות, זוהי באמת הסיבה העיקרית שאנשים נכשלים ונופלים, יש גם מי שבצעירותו הבין שעליו להיות עובד ה' - אבל כשכבא לידי נסיון - הוא נכשל. הוא נבהל מהנסייון והוא שינה במעט מהחלטותיו שכבר החליט בעבר, באמרו: אני כבר לא מה שהייתי בעבר! כבר נחלשתי! ועל כן צריך לדעת מתחילה: זוהי המציאות! כל אדם עובר נסייונות במשך ימי חייו!

אבל עיקר הטעות המרגלים היה 'חסרון אמונה': השי"ת ציוה לך ללכת ולכבוש את הארץ! נו, למה אתה מקשה קושיות? וכי אתה מנהיג את העולם? מה אתה עושה חשבונות? ציון לך לעשות משהו! השי"ת כבר יסתדר עם כל החשבונות שלך! וכי זה העול שלך? זה הרי העול של השי"ת כביכול! כל מה שאתה יודע גם השי"ת יודע!

אי אפשר לחשב את השי"ת עם החשבונות העצמיים
אבל אליבא דאמת זו היתה טעות גדולה - אפילו לשיטתם. מפני שיש ענין של 'נס בדרך הטבע' - כשם שהיה נס פורים, שהיה 'נס' שהיה מלוכב ב'דרך הטבע'. וממילא אפילו אם נניח שכיבוש ארץ ישראל היה צריך להתנהל 'בדרך הטבע', בכל זאת אין זה סתירה כלל וכלל למה שהעין רואה שאין מציאות לנצח במלחמה, מפני שהשי"ת יכול לסובב בדרך הטבע שהדברים יתנהלו באופן אחר. כלומר שיהיו ניסים גלויים - אבל הכל יהיה מלוכב ב'טבע'.

מי ביקש ממך לנהל את החשבונות של השי"ת?

אבל עיקר הטעות היה 'חסרון אמונה': השי"ת ציוה לך ללכת ולכבוש את הארץ! נו, למה אתה מקשה קושיות? וכי אתה מנהיג את העולם? מה אתה עושה עם כל החשבונות? ציוו לך לעשות משהו! השי"ת כבר יסתדר עם כל החשבונות שלך? וכי זה העול שלך? זה הרי העול של השי"ת כביכול! כל מה שאתה יודע גם השי"ת יודע! הוא יודע גם שאתם לא ראויים לניסים שלא כדרך הטבע ושזה צריך להיות מלוכב בטבע דוקא. וכמו כן הוא יודע היטב את המציאות של הכנענים שהם חזקים וגיבורים, שבדרך הטבע אי אפשר לנצח אותם, ועם כל זה הוא ציוה לך ללכת! נו, מדוע אתה עושה חשבונות?

החשבונות המעוותים של העם

אלא מאי? על 'קטנות המוחין' אי אפשר להקשות קושיות! יש מצב של 'קטנות המוחין' ולפתע נעשה מהפכה... כבר אי אפשר להקשות קושיות, כי כל הרחוב רוגש ורועש... זו גם הסיבה שכל העם נמשכו אחר המרגלים. מדוע הם לא התווכחו עם המרגלים? למה הם קיבלו את דבריהם ולא התנגדו להם? אלא גם הם סבלו מ'קטנות המוחין' ובנוסף היה להם גם הסבר 'פסיכולוגי': משה רבינו ע"ה בעצמו הרי שלח מרגלים, נו, בהכרח צריך להיות, שסבר שהמרגלים יאמרו דברים שיעודדו את בני ישראל לעלות לארץ ישראל. כי בלא זה - הרי לא היה שולח את המרגלים. ולמעשה אנו רואים בדיקו ההיפך, המרגלים חזרו והסיתו את העם שלא לעלות לארץ ישראל.

ובכן, משה רבינו הרי טעה! הוא לא ראה מתחילה מה המרגלים יאמרו. נו, אם משה רבינו כבר טועה - המשיכו העם ואמרו - אנו כבר לא יודעים היכן אנו עומדים בעולם... אם גם משה רבינו מסוגל לטעות אנו כבר לא יכולים להאמין כלל רח"ל. והחשבון המעוות הזה כבר היה נסיון שלום, היה שם בכיה ומהומה. איי, הרי אפשר להפריך את החשבון בפירוט עד אין מספר! זה כלל לא חשבון! זה כלום! אבל זה המצב אם הדעת מסתלקת! אבל החטא היה: דעת אין לכם, אבל היכן האמונה שלכם? אם מצווים ללכת הולכים! מה אתם עושים חשבונות נגד ציווי הבורא?

בחור צעיר צריך לחזור ולשנן את האמונה לא להתפעל מכלכל הדעת

אלו הם נסיונות! אדם עושה חשבון של שטות, והיצר הרע מרחיב את החשבון הזה עד לשמים. עד שנעשה מזה נסיון. אבל אם יש לאדם אמונה פשוטה, ישרות של אמונה, אז הוא יכול לעבור את כל מיני הנסיונות. וזה הכח היחיד שאפשר להתחזק בו. כשאדם הולך וגדל, הנה במשך השנים עוברים עליו הרבה מאורעות בחייו, ואז במידה מסוימת זה יותר קל, מפני שהוא כבר למד שלא צריך להתפעל מכל נסיון קטן. אבל בחורים צעירים צריכים יותר לשמוע, מפני שהם לא עברו כל כך הרבה מאורעות בחייהם, הם עלולים להתבלבל מה יותר בשעת נסיון. ולכן עליהם לזכור: ש"גם זה יעבור", זה כבר לא כל כך נורא! רואים בחוש את מה שנאמר בפסוק (משלי י, כה): "פֶּעֶבֶר סוּפָה וְאֵין רָשָׁע" - לאחר שהסערה עוברת, מבינים שבאמת לא היה כאן כלום.

שמעתי מכ"ק אדמו"ר מאמשינאו זי"ע: להרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע היו שני בנים, הגדול ה"ה הרה"ק רבי יעקב דוד מאמשינאו זי"ע, והשני הרה"ק רבי מנחם מענדל מווארקא זי"ע שהיה ממלא מקומו של אביו בווארקא.

דרכו של הרה"ק רבי מענדל היה מאוד בהתנערות והיה שתקן גדול שכמעט ולא היה מדבר, ולא היו יודעים על גדולתו כלל [נוכח היה מסתיר את גדולתו בתורה, ולכן היו המתנגדים רגילים להלעיג ולומר על כך, שאם רבי נפטר ומניח שני בנים, ואחד מהם גדול בתורה ואחד שאינו, (דהיינו שהרה"ק רבי יעקב דוד היה ידוע לכל שהוא גדול בתורה), הרי ודאי כי החסידים ימנו את הבן שאינו תלמיד חכם למלא את מקומו של אביו...]. אבל הרה"ק מקאצק זי"ע המליץ לחסידי ווארקא לקבל את הרה"ק רבי מענדל למלא מקום של אביו הק', והיה מחשיבו עד מאד. ואכן מאחר שנתמנה על הציבור ראו הכל כי אכן אדם גדול וקדוש הוא מאד.

פעם אחת בצעירותו של הרה"ק רבי מענדל'ע הצטרף אל אביו הרה"ק מווארקא שנסע לבקר בהיכלו של הרה"ק מרוזין זי"ע. באחד מן הימים יצא הרה"ק מרוזין בלויית הרה"ק מווארקא ועוד כמה אנשים חשובים לטייל על המרכבה, ולפני שעלה הרה"ק מרוזין על מרכבתו התבטא ואמר: 'דער וואס ווייסט נישט מעשה מרכבה זאל נישט ארויפגיין אויפ'ן קאלעס' (מי שאינו יודע את סודות מעשה מרכבה לא יעלה על המרכבה), נשמטו כל המלוים ולא עלו עמו, מלבד הרה"ק מווארקא שעלה אחר הרה"ק מרוזין. מיד ניגש רבי מענדל'ע ואמר אל הרה"ק מרוזין: 'קיינ מעשה מרכבה קאן איך נישט, אבער טרייבן פערד קאן איך יא...!' (מעשה מרכבה אין אני יודע, אבל להנהיג את הסוסים הריני יודע...!), ובאמרו את זאת עלה אל מקום מושב בעל העגלה, והוא אכן הנהיג את הסוסים. במשך כל הנסיעה ישבו שני הצדיקים יחד ושתקו ולא אמרו דבר. באמצע הדרך פתח הרה"ק מרוזין ושאל את הרה"ק מווארקא: 'פון וואו האט איר גענומען אזא זוהן?' (מהיכן לקחתם בן כזה?), כי ראה איך הוא מנהיג את הסוסים והכיר בו שהוא בעל מדרגה, ענה הרה"ק מווארקא: 'מתנת חנם'!

החסידים בפולין היו אומרים על הרה"ק רבי מענדל'ע, כי מעולם לא ראו רבי שישתוק כ"כ הרבה, והחסידים יבינו אותו כל כך טוב...

פעם שאל הרה"ק מקאצק את רבי מענדל'ע מהיכן לקח את דרך השתיקה, שתק רבי מענדל'ע ובשתיקה זו ענה לו... [כני באמת ניסה אותו הרה"ק מקאצק בכך, אם אכן יעמוד על דרכו בקודש, או יכשל ויענה איוה דיבור].

פעם אחת היתה לרבי מענדל'ע איזו מימרא שרצה לומר, אבל לפי שהיה 'שותק', היו דיבוריו יקרים מאד ולא רצה לאמרה סתם, אלא אם יהיה מי שיקבל את דבריו כראוי להם. נכנס רבי מענדל'ע לבית מדרשו והביט על הנמצאים בה, אבל בין כל החסידים שהיו שם לא מצא למי יכול להגיד לו את דברו. פנה רבי מענדל'ע משם ועלה אל ביתו, אשר שם בעליית ביתו היה דר חתנו הרה"ק רבי יעקב ארי' מנדרוזין זי"ע אשר היה כבר אז אברך נעלה ומרומם. אכן באותה שעה היה רבי יעקב ארי' נח על משכבו, אבל לפי שהלך רבי מענדל'ע בפסיעות כבדות, התעורר מיד רבי יעקב ארי' משנתו בשמעו את צעדיו של חותנו הק' עולה במדרגות הבית אל העליה, וכך הספיק להתכונן לבואו של רבי מענדל'ע. תיכף ומיד נכנס רבי מענדל'ע אליו, הביט על רבי יעקב ארי' ומצא אותו מתאים לשמוע את אשר בפיו, ואז פתח ואמר לו: 'וועסטו זיין א חסידישע יונגעראמן איז גוט, אז נישט וועל איך דיר אויספליקן!' (אם תהיה 'אברך חסיד' איז טוב, אם לא הרי אמרו אותך!), וזה היה כל המאמר שרצה לומר, ולא מצא למי לאמרו כי אם לחתנו הק', ומי יעמוד בסוד קדושים.

פעם אחת בהיות רבי מענדל'ע בקאצק בין החסידים [אולי היה זה אחר שכבר התחיל להנהיג עדה], ניגש אליו אחד מן החסידים - וכדרך חסידי קאצק אשר לא נהגו בגינוני כבוד לשום אדם - ביקש ממנו שידליק לו את מקטרתו לעשן בה, רבי מענדל'ע הסכים בחפץ לב, והתחיל להתעסק בהדלקת מקטרתו של אותו חסיד. כעבור עוסק בדבר נשען אותו חסיד עליו, כי בקאצק לא היו נוהגים בו בכבוד ודרך ארץ כלל. אמר לו רבי מענדל'ע כבדרך אגב: 'יונגערמאן! דו לענסט זיך אפ אויף מיר!' (אברך! הן נשען עליו), והנה ברגע שיצאו הדברים האלו מפיו הק', נתהפך והתלהב לבבו של אותו חסיד אחריו, עד שנהיה חסיד נלהב שהיה מקושר כל ימיו ברבי מענדל'ע, והיה אכן נשען עליו למשך כל ימיו.

הרה"ק רבי מענדל'ע היה רגיל כמה פעמים לדבר בחרוזים, והיה אומר: 'ווען איך וועל זיין אין דער נו"ן, וועט מען וויסן ווער איך בין' (כאשר אני אל הנו"ן, או ידעו מי אני), וכאומר אשר בהגיעו לשנת החמישים שנה עתיד הוא להתגלות יותר. אכן לא האריך ימים הרבה, ובהיותו בן מ"ט שנים הסתלק לחיי העוה"ב.